

# ACCESS

ΔΙΚΑΙΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Φορέας Υλοποίησης



Με τη συγχρηματοδότηση:









Η παραγωγή και συγγραφή του κειμένου πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του έργου ACCESS - Δίκαιη Πρόσβαση στα Κοινωνικά Δικαιώματα.

Με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι απόψεις και οι γνώμες που διατυπώνονται εκφράζουν αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών και δεν αντιπροσωπεύουν κατ' ανάγκη τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του Ευρωπαϊκού Εκτελεστικού Οργανισμού Εκπαίδευσης και Πολιτισμού (EACEA) ή του Ιδρύματος Μποδοσάκη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο EACEA δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τις εκφραζόμενες απόψεις.

Το έργο ACCESS υλοποιείται στο πλαίσιο του προγράμματος BUILD, με φορέα υλοποίησης το [Generation 2.0 for Rights, Equality & Diversity](#).

Το πρόγραμμα «Building a robust and democratic civic space» (BUILD) έχει ως στόχο την προστασία, την προώθηση και την ευρεία αναγνώριση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και αξιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσω της στήριξης οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών (ΟΚοιΠ) στην Ελλάδα και την Κύπρο και της ενίσχυσης των ικανοτήτων και της βιωσιμότητάς τους. Το BUILD συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω του προγράμματος Citizens, Equality, Rights and Values (CERV), το Ίδρυμα Μποδοσάκη και το Κέντρο Στήριξης ΜΚΟ Κύπρου με συνολικό ποσό επιχορήγησης 2,9 εκ. ευρώ. Συντονιστής του BUILD είναι το Ίδρυμα Μποδοσάκη (Ελλάδα) σε σύμπραξη με το Κέντρο Στήριξης ΜΚΟ (Κύπρος).



**ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ****Εισαγωγή**

• Το ζήτημα .....	8
• Ο οργανισμός .....	8
• Το έργο .....	10
• Περίληψη δράσεων .....	11
<b>A. Πρόσβαση στα κοινωνικά δικαιώματα και στην ιθαγένεια για ΑμεΑ ΠΤΧ .....</b>	<b>12</b>
I. Πρόσβαση στην ιθαγένεια για ΑμεΑ ΠΤΧ .....	12
II. Πρόσβαση στο επίδομα αναπηρίας για ΑμεΑ ΠΤΧ .....	15
<b>B. Πρόσβαση στην εθνική σύνταξη και σε νομοθετικό καθεστώς για Υπερήλικους ΠΤΧ .....</b>	<b>18</b>
I. Πρόσβαση στην εθνική σύνταξη για Υπερήλικους ΠΤΧ .....	18
II. Πρόσβαση σε νομοθετικό καθεστώς για Υπερήλικους ΠΤΧ .....	20
<b>Γ. Ευρήματα από το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο .....</b>	<b>22</b>
<b>Δ. Προτάσεις .....</b>	<b>24</b>

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

### **Το ζήτημα**

Στην Ελλάδα, διαβιούν νόμιμα περίπου επτακόσιες χιλιάδες (700.000) πολίτες τρίτων χωρών (ΠΤΧ) με άδειες διαμονής που προβλέπονται από τον Κώδικα Μετανάστευσης. Οι ΠΤΧ αντιμετωπίζουν πολλές και διαφορετικές προκλήσεις σε κάθε στάδιο της διαμονής τους στη χώρα, οι οποίες σχετίζονται με την πρόσβαση σε νομικό καθεστώς, σε βασικά δικαιώματα, στην ιθαγένεια καθώς και στην κοινωνική τους ένταξη.

Παρά το γεγονός ότι οι ΠΤΧ δεν είναι εγγενώς ευάλωτοι, η ευαλωτότητα προκύπτει ως αποτέλεσμα πολλαπλών και διαθεματικών (intersecting) μορφών διακρίσεων και συστημικών ανισοτήτων. Αυτές οι μορφές διακρίσεων εντείνονται από την έλλειψη πρόσβασης στην πληροφόρηση, τα γλωσσικά εμπόδια και την έλλειψη υποστηρικτικών υπηρεσιών. Ως αποτέλεσμα, τα άτομα αυτά συχνά βιώνουν διακρίσεις και αποκλεισμό από την απόλαυση των δικαιωμάτων τους.<sup>1</sup>

Μια από τις σημαντικότερες πτυχές αυτού του ζητήματος είναι η ευαλωτότητα ορισμένων ομάδων ΠΤΧ, όπως οι ηλικιωμένοι και τα άτομα με αναπηρία (ΑμεΑ). Στην Ελλάδα, οι συγκεκριμένες κατηγορίες αντιμετωπίζουν αυξημένους κινδύνους αποκλεισμού από την πρόσβαση στην ιθαγένεια και στα κοινωνικά δικαιώματα. Οι αιτίες αυτών των αποκλεισμών εντοπίζονται σε νομοθετικά και θεσμικά κενά, διοικητικές δυσλειτουργίες και την έλλειψη κατάλληλων υποστηρικτικών δομών και μηχανισμών ένταξης.

Οι διακρίσεις σχετικά με την πρόσβαση στο επίδομα αναπηρίας, στη σύνταξη, αλλά και σε άλλες διαδικασίες, όπως κτήσης ελληνικής ιθαγένειας, ενώ προσκρούουν στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), δεν είναι γνωστές, δεν έχουν μελετηθεί επιστημονικά και δεν έχουν αναδειχθεί επαρκώς.

### **Ο οργανισμός**

Το [Generation 2.0 RED](#) είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός ανθρώπων διαφορετικής καταγωγής, που συνεργάζονται για να προωθήσουν την ισότιμη συμμετοχή σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία, μέσω της ενδυνάμωσης των κοινοτήτων. Συνδυάζουμε δράση και έρευνα, με στόχο την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας και της ετερότητας, την καταπολέμηση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και των διακρίσεων εν γένει.

---

1. OHCHR, Global Migration Group Working Group on Migration, Human Rights and Gender, Principles and Guidelines, supported by practical guidance, on the human rights protection of migrants in vulnerable situations, διαθέσιμο στο: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/PrinciplesAndGuidelines.pdf>



Ο φορέας έχει μακρόχρονη εμπειρία στη συνηγορία δικαιωμάτων και στην ανάδειξη των διακρίσεων σε βάρος ατόμων μεταναστευτικής καταγωγής όπως: [η ασφάλιση τέκνων πολιτών τρίτων χωρών \(ΠΤΧ\) που ενηλικιώνονται](#), [η άμεση δυνατότητα συμμετοχής σε προκηρύξεις του δημόσιου τομέα για άτομα που έχουν λάβει την ελληνική ιθαγένεια](#), [ο υπολογισμός της σύνταξης ΠΤΧ](#), [η πρόσβαση σε επίδομα αναπηρίας του ΟΠΕΚΑ](#).

Πιο συγκεκριμένα, ο φορέας προχώρησε σε μια σειρά από στοχευμένες δράσεις που συμπεριελάμβαναν, καταρχάς, μελέτη του νομοθετικού πλαισίου, εντοπισμό του θεσμικού κενού, επικοινωνία/συναντήσεις με το εκάστοτε αρμόδιο υπουργείο, αποστολή επίσημων επιστολών/υπομνημάτων προς τις Αρχές ή αναφορών στον Συνήγορο του Πολίτη και, τέλος, δημοσίευση ανακοινώσεων ή δελτίων Τύπου για την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης. Μάλιστα, όσον αφορά τις πρώτες δύο από τις παραπάνω τέσσερις θεματικές, σε συνέχεια των κινήσεων του φορέα, η πολιτεία προχώρησε, εντέλει, σε βελτίωση του νομοθετικού πλαισίου προς άρση των διακρίσεων.

Επιπλέον, τον Μάρτιο του 2021, έχοντας συγκεντρώσει τις κυριότερες προκλήσεις που υφίστανται οι ΠΤΧ κατά τη νόμιμη διαμονή τους στη χώρα, ο φορέας τις κατέγραψε συνολικά σε έναν [διαδραστικό χάρτη](#) στον οποίο παρουσιάζονται μέσω πραγματικών ιστοριών ωφελούμενων του Τμήματος Νομικής Συμβουλευτικής προς ευαισθητοποίηση του κοινού. Σε αυτή τη χαρτογράφηση περιλαμβάνεται και η κατηγορία «ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ», ως μια πρώτη καταγραφή των κοινωνικών διακρίσεων που υφίστανται οι ΠΤΧ.

Το 2023 ο οργανισμός συμμετείχε στη δημόσια διαβούλευση και κατέθεσε υπόμνημα σχετικά με τον νέο Κώδικα Μετανάστευσης (Ν. 5038/2023) ο οποίος ψηφίστηκε την 1η Απριλίου 2023 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Απριλίου 2024. Ανάμεσα στις παρατηρήσεις μας ήταν και ο αυθαίρετος αποκλεισμός ΠΤΧ από τη χορήγηση επιδόματος αναπηρίας του ΟΠΕΚΑ ενόψει της προϋπόθεσης κατοχής άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, που πριν από την ψήφιση του νέου κώδικα απέκλειε τους κατόχους της από την πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Παράλληλα, όπως τονίσαμε στην παρέμβασή μας, εξαιτίας της εξάρτησης της άδειας διαμονής ανήλικου ΠΤΧ από τον τύπο άδειας διαμονής του γονέα αποκλείονταν από το επίδομα του ΟΠΕΚΑ αυτομάτως όλοι οι ανήλικοι πολίτες τρίτων χωρών με πιστοποιημένη αναπηρία που οι γονείς τους δεν είχαν τον ίδιο τύπο άδειας. Με την ψήφιση του νέου κώδικα, διατηρήθηκε η προϋπόθεση της κατοχής άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους για την πρόσβαση στο επίδομα αναπηρίας του ΟΠΕΚΑ, αναγνωρίστηκε, ωστόσο, δικαίωμα πρόσβασης στην αγορά εργασίας για τους κατόχους της (άρθρο 134 του ν. 5038/2023) λειτουργώντας ανακουφιστικά για μεγάλη μερίδα ΑμεΑ ΠΤΧ που αποκλείονταν από την αγορά εργασίας και βασιζόταν αποκλειστικά σε επιδόματα που συχνά δεν ξεπερνούσαν τα τετρακόσια (400) ευρώ. Ωστόσο, ο νέος νόμος δεν προβαίνει σε κάποια διευκρίνιση σχετικά με τους ανήλικους ΠΤΧ και την πρόσβασή τους στο επίδομα αναπηρίας, όταν οι γονείς τους δεν έχουν τον ίδιο τύπο άδειας.

Ως εκ τούτου, όλο το προηγούμενο διάστημα ο φορέας έχει ήδη εντοπίσει και έχει μιλήσει δημόσια για την άνιση μεταχείριση σε μια σειρά από κοινωνικά δικαιώματα, φέροντας τη νομική γνώση και την εμπειρία σχεδιασμού στρατηγικής για τον τρόπο με τον οποίο θα διεκδικήσει την άρση των αδικιών μέσω της βελτίωσης της νομοθεσίας και της διοικητικής πρακτικής. Το έργο αυτό είναι μια ευκαιρία συστηματοποίησης της προηγούμενης εμπειρίας και παραγωγής απτών αναλύσεων και συμπερασμάτων για να ενδυναμώσουν δράσεις συνηγορίας και εντατικοποίησης δράσεων άσκησης πίεσης.

### **Το έργο**

Οι περισσότερες άδειες ΠΤΧ εμπίπτουν στις κατηγορίες απασχόλησης, σπουδών, οικογενειακής επανένωσης, δεύτερης γενιάς, επί μακρόν διαμενόντων, ανθρωπιστικών λόγων, εξαιρετικών λόγων. Στοιχεία ως προς λοιπά χαρακτηριστικά (ηλικία, φύλο, ειδικές κατηγορίες, για παράδειγμα, ΑμεΑ, άνεργοι, συνταξιούχοι κ.ο.κ.) δεν παρατίθενται ούτε από την πολιτεία ούτε από έγκυρες μελέτες ή αναφορές. Η έλλειψη των κρίσιμων αυτών πληροφοριών αποτελεί μέρος του προβλήματος, της μη ορατότητας των πιο ευάλωτων ΠΤΧ που χρήζουν ειδικής κοινωνικής προστασίας, όπως τα ηλικιωμένα άτομα και τα ΑμεΑ. Παράλληλα, τα αιτήματα νομικής συμβουλευτικής προς τον φορέα από αυτές τις ομάδες αυξάνονται κυρίως ως παραπομπές από άλλες κοινωνικές υπηρεσίες.

Μέσα από την καθημερινή μας επαφή με άτομα μεταναστευτικής καταγωγής, ο φορέας μας έχει εντοπίσει διακρίσεις στην πρόσβαση ΠΤΧ στην ιθαγένεια και στα κοινωνικά δικαιώματα όπως είναι:

1. η πρόσβαση ΑμεΑ στο επίδομα αναπηρίας,
2. η πρόσβαση ΑμεΑ στις διαδικασίες κτήσης ελληνικής ιθαγένειας,
3. η πρόσβαση υπερπλίκων σε νομικό καθεστώς και η απόκτηση ελληνικής ιθαγένειας και
4. η πρόσβαση και ο υπολογισμός της σύνταξης υπερπλίκων.

Αυτές οι διακρίσεις προσκρούουν σε μια σειρά διατάξεων του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αφορούν εν γένει όλα τα νομίμως διαμένοντα άτομα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σκοπός του έργου Δίκαιη Πρόσβαση στα Κοινωνικά Δικαιώματα - Access είναι, αφενός, η εποπτεία του εθνικού νομοθετικού πλαισίου, η καταγραφή καλών πρακτικών σε κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η κατάθεση προτάσεων στην πολιτεία προς επίλυση των διακρίσεων και η ευρύτερη ανάδειξη των ζητημάτων, και αφετέρου, η ενδυνάμωση ευάλωτων ΠΤΧ (κυρίως ΑμεΑ και ηλικιωμένων) μέσα από εξατομικευμένη νομική συμβουλευτική. Το έργο αυτό συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, το Ίδρυμα Μποδοσάκη και το Κέντρο Στήριξης ΜΚΟ.

## **Περίληψη δράσεων**

### **Νομική Συμβουλευτική**

Στο πλαίσιο εξατομικευμένης νομικής συμβουλευτικής, η νομική μας ομάδα προσέφερε τις υπηρεσίες της σε περίπου τριάντα (30) ΠΤΧ με στόχο την ενδυνάμωση και τη στήριξή τους σε αιτήματα που αφορούν:

1. το νομικό καθεστώς,
2. την πρόσβαση στην ιθαγένεια και
3. το επίδομα αναπηρίας για ΑμεΑ ΠΤΧ.

Προτεραιότητα δόθηκε σε ευάλωτες γυναίκες για την αντιμετώπιση των πολλαπλών διακρίσεων που υφίστανται.

### **Ομάδες Εστίασης**

Με στόχο την ανάδειξη των ανωτέρω ζητημάτων, την ανταλλαγή γνώσεων, εμπειριών και καλών πρακτικών καθώς και τη συλλογή πληροφοριών ως προς τα κενά και τις ανάγκες που υπάρχουν σε σχέση με τα ζητήματα αυτά, το Generation 2.0 RED διοργάνωσε δύο ομάδες εστίασης, προσκαλώντας μέλη των μεταναστευτικών κοινοτήτων καθώς και εκπροσώπους σχετικών θεσμών (Υπουργείου Μετανάστευσης, Υπουργείου Εργασίας, Γενικής Γραμματείας Ιθαγένειας, Διεύθυνσης Αλλοδαπών και Μετανάστευσης, Οργανισμού Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία, Αντιδημαρχίας Κοινωνικής Ένταξης Μεταναστών) και μελών της Κοινωνίας των Πολιτών (ΚτΠ).

### **Ερωτηματολόγια**

Βάσει έρευνας και των συμπερασμάτων που προέκυψαν από τις δύο ομάδες εστίασης, ετοιμάσαμε ένα στοχευμένο ερωτηματολόγιο σχετικά με ζητήματα ιθαγένειας και κοινωνικών δικαιωμάτων που αφορούν τους μετανάστες με αναπηρία και τους ηλικιωμένους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε σε ευρωπαϊκές οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών (ΟΚοιΠ) που ασχολούνται με παρόμοια ζητήματα, για την ανταλλαγή τεχνογνωσίας και καλών πρακτικών. Μέσω αυτής της δράσης, έγινε εμφανής η έλλειψη επαρκούς εμπειρογνώμοσύνης από τις ΟΚοιΠ πάνω σε αυτά τα ζητήματα ώστε να είναι δυνατή η ανταπόκρισή τους στο ερωτηματολόγιο. Ενώ οι απαντήσεις που συλλέξαμε υπογραμμίζουν τα κενά στον νόμο και στη διοικητική πρακτική και σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως εκτίθενται παρακάτω, η μειωμένη ανταπόκριση φανερώνει τα κενά και τις ελλείψεις που υπάρχουν στις ΟΚοιΠ ως προς τη γνώση και την ενασχόληση με τα ζητήματα αυτά όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και συνολικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

## **Υπομνήματα**

Βάσει εκτεταμένης έρευνας και των συμπερασμάτων των ομάδων εστίασης, αναπτύξαμε τέσσερα υπομνήματα που αφορούν:

1. την πρόσβαση στην ιθαγένεια για τους μετανάστες με αναπηρία,
2. την πρόσβαση σε οικονομική στήριξη για τους μετανάστες με αναπηρία,
3. την πρόσβαση στην εθνική σύνταξη για τους ηλικιωμένους μετανάστες και
4. την πρόσβαση σε νομικό καθεστώς για τους ηλικιωμένους μετανάστες.

Αυτά τα υπομνήματα έχουν αποσταλεί στις αρμόδιες αρχές και στους αρμόδιους κρατικούς αξιωματούχους, και πιο συγκεκριμένα, στη Γενική Γραμματεία Μεταναστευτικής Πολιτικής, στη Γενική Γραμματεία Ιθαγένειας, στη Γενική Γραμματεία Κοινωνικών Ασφαλίσεων και στη Γενική Διεύθυνση Παροχών του ΟΠΕΚΑ. Οργανώσαμε συναντήσεις με τις Αρχές αυτές προκειμένου να διεκδικήσουμε την επέλευση αλλαγών στο νομοθετικό και διοικητικό καθεστώς ώστε να βελτιωθεί η πρόσβαση στην ιθαγένεια και στα κοινωνικά δικαιώματα για τους ηλικιωμένους μετανάστες και τους μετανάστες με αναπηρία.

## **A. Πρόσβαση στα κοινωνικά δικαιώματα και στην ιθαγένεια για ΑμεΑ ΠΤΧ**

### **I. Πρόσβαση στην ιθαγένεια για ΑμεΑ ΠΤΧ**

Ως οργανισμός που παρακολουθεί σταθερά την εφαρμογή των διατάξεων του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, εντοπίσαμε ουσιώδη κενά και δυσλειτουργίες όσον αφορά τη διαδικασία απόκτησης ιθαγένειας λόγω γέννησης και φοίτησης και τη διαδικασία πολιτογράφησης για ΑμεΑ ΠΤΧ. Ήδη από τον Νοέμβριο του 2023 ο οργανισμός μας έχει καταθέσει [Αναφορά](#) στον Συνήγορο του Πολίτη καλώντας τον να παρέμβει σχετικά με την έλλειψη ισότιμης πρόσβασης στις διαδικασίες κτήσης ελληνικής ιθαγένειας για τα ΑμεΑ. Ωστόσο, ορισμένα από τα ζητήματα που αναδείχθηκαν με την αναφορά εκείνη εξακολουθούν να υφίστανται και οδηγούν στον αποκλεισμό πολλών ΑμεΑ μεταναστευτικής καταγωγής από την κτήση της Ελληνικής ιθαγένειας:

#### **i. Πρόσβαση των Παιδιών με Αναπηρία στην ελληνική ιθαγένεια (Αρ. 1Α και 1Β ΚΕΙ)**

Ήδη από το 2019 τα άρθρα 1Α και 1Β, όπως τροποποιήθηκαν με το άρθρο 31 του ν. [4604/2019](#), παρέχουν σε ανήλικα και νεαρά άτομα με βαριά αναπηρία, άνω του ογδόντα τοις εκατό (80%), που έχουν γεννηθεί ή έχουν μεγαλώσει στη χώρα, τη δυνατότητα να αιτηθούν για ιθαγένεια, χωρίς βεβαιώσεις σπουδών, αλλά με πιστοποιητικά παροχής υπηρεσιών εξειδικευμένης περίθαλψης και παρεμβάσεων ψυχοκοινωνικής ή θεραπευτικής αποκατάστασης. Για την εφαρμογή της εν λόγω διάταξης απαιτείται Κοινή Υπουργική Απόφαση, που θα ορίζει τις λεπτομέρειες σχετικά με τους φορείς πιστοποίησης των ως άνω απαραίτητων απαλλακτικών εγγράφων.

Εντούτοις, τέσσερα και πλέον έτη μετά τη θεσμοθέτηση της νομοθετικής διάταξης, δεν έχει εκδοθεί

ακόμα η σχετική Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ). Αντί για αυτό, η σχετική [Υπουργική Απόφαση \(ΥΑ\) 43388/2019](#) που είχε εκδοθεί καταργήθηκε πριν καν εφαρμοστεί με το άρθρο 40, παρ. 2 του [ν. 4674/2020](#) καθώς, σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του νομοσχεδίου, «οι υπηρεσίες εξειδικευμένης περίθαλψης και οι παρεμβάσεις ψυχοκοινωνικής ή θεραπευτικής αποκατάστασης [...] δεν συνιστούν εκπαιδευτικές υπηρεσίες μόνιμου και σταθερού χαρακτήρα [...] και κατά συνέπεια είναι ασύμβατες με το περιεχόμενο του νόμου αυτού [...], βασική προϋπόθεση εφαρμογής του οποίου αποτελεί η έννοια της συνεχούς και επιτυχούς φροντίδας».

Τότε, σε κοινό [Δελτίο Τύπου](#) η Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων Με Αναπηρία (Ε.Σ.Α.μεΑ.), η Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και το Generation 2.0 RED είχαν τονίσει ότι η απόσυρση της ΚΥΑ που εκδόθηκε βάσει του αρ. 31 του ν. 4604/2019, έρχεται σε αντίθεση με δεσμεύσεις που έχει αναλάβει η ελληνική πολιτεία κυρώνοντας [τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες](#) με τον ν. 4074/2012, και ειδικότερα τα άρθρα 3, 4 και 5 σε συνδυασμό με τα άρθρα 7, 9 και 18.

Μέχρι σήμερα η δυνατότητα που παρέχεται μέσω του άρθρου 31 του ν. 4604/2019 παραμένει κενό γράμμα δίχως εφαρμογή, και τα παιδιά μεταναστευτικής καταγωγής με βαριές αναπηρίες στερούνται εν τω πράγματι του δικαιώματός τους να λάβουν ελληνική ιθαγένεια. Το γεγονός αυτό επηρεάζει όχι μόνο το νομικό καθεστώς παιδιών γεννημένων ή/και μεγαλωμένων στην Ελλάδα, καθώς επιμηνύεται ο γολγοθάς της πρόσβασης σε άδειες διαμονής και έγγραφα ταυτοποίησης, αλλά και την απρόσκοπτη πρόσβαση στα υπόλοιπα δικαιώματα, όπως η εκπαίδευση, η πλήρης πρόσβαση στην αγορά εργασίας και, μεταγενέστερα, το δικαίωμα του «εκλέγειν» και του «εκλέγεσθαι».

Προκειμένου να καλυφθεί με δίκαιο τρόπο το μακροχρόνιο αυτό κενό, θα πρέπει να εφαρμοστεί άμεσα η διάταξη, και μάλιστα, αναδρομικά, συμπεριλαμβάνοντας άτομα τα οποία έχουν ήδη ενηλικιωθεί και έχουν ξεπεράσει το απώτατο όριο της ηλικίας που υπάρχει ως προϋπόθεση για την ειδική διαδικασία κτήσης ιθαγένειας για τη δεύτερη γενιά. Χρειάζεται, δηλαδή, εκτός από την έκδοση της ΚΥΑ, να εισαχθούν στον νόμο οι απαραίτητες μεταβατικές διατάξεις για ενήλικα ΑμεΑ δεύτερης γενιάς, όπως συνέβη και κατά την εφαρμογή του ν. 4332/2015, όπου ορίστηκαν μεταβατικές διατάξεις διάρκειας τριών ετών για τα ενήλικα άτομα που ανήκαν στη δεύτερη γενιά.

## **ii. Οικονομικά κριτήρια και διαδικασία πολιτογράφησης**

Με την [ΥΑ 29845/2021](#) προβλέφθηκε για πρώτη φορά στο πλαίσιο της διαδικασίας πολιτογράφησης η προϋπόθεση απόδειξης ελάχιστου επαρκούς εισοδήματος ως κύριου τεκμηρίου οικονομικής ένταξης. Όπως έχουμε τονίσει [πολλάκις](#) στο παρελθόν, η πολιτογράφηση ατόμων με ισχυρούς δεσμούς με τη χώρα δεν πρέπει με κανέναν τρόπο να εξαρτάται από οικονομικά θεσπισμένα κριτήρια που περιλαμβά-

νουν ελάχιστα ποσά εισοδήματος. Ωστόσο, μετά και τις τελευταίες τροποποιήσεις του [v. 4873/2021](#), η προϋπόθεση του ελάχιστου επαρκούς εισοδήματος μετρά ήδη τρία χρόνια εφαρμογής. Σύμφωνα με συνεχόμενες μαρτυρίες αιτούντων/ουσών, συνεχίζουν και εκδίδονται πολλές απορριπτικές αποφάσεις λόγω χαμηλών ή μηδενικών εισοδημάτων.

Όσον αφορά τα οικονομικά κριτήρια για τα ΑμεΑ, αρχικά, δεν είχε προβλεφθεί καμία εξαίρεση ως προς τα εισοδηματικά κριτήρια, ενώ, στη συνέχεια, σύμφωνα με την εγκύκλιο [υπ' αρ. 81/4-2-2022](#), το ελάχιστο επαρκές εισόδημα που απαιτείται για αυτά μειώθηκε από €7.500 ανά έτος κατ' άτομο, όπως ισχύει στη γενική κατηγορία, στα €5.500. Επιπλέον, στο ετήσιο δηλωθέν εισόδημα των ΑμεΑ προσμετρώνται για τον υπολογισμό του επαρκούς εισοδήματος «τα πάσης φύσεως επιδόματα που τυχόν λαμβάνει από το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας». Ωστόσο, η πρόβλεψη αυτή καλύπτει αιτούντες που έχουν πιστοποιηθεί με αναπηρία άνω του 67% αντί για 67% και άνω που είναι η συνήθης διαστρωμάτωση των ποσοστών αναπηρίας η οποία απαντά στις ρυθμίσεις κοινωνικών παροχών. Ενώ η συγκεκριμένη ρύθμιση αποτελεί βελτίωση του πλαισίου γύρω από τα οικονομικά κριτήρια για τα ΑμεΑ, κρίνεται ανεπαρκής, διότι αφήνει εκτός προστασίας πολλές κατηγορίες ΑμεΑ, των οποίων το επίδομα δεν ξεπερνά τα [€362 τον μήνα](#), άρα τα €4.344 το έτος.<sup>2</sup>

### **iii. Πρόσβαση στις εξετάσεις πολιτογράφησης (ΠΕΓΠ)**

Για την απόδειξη της κοινωνικής ένταξης των αιτούντων πολιτογράφησης ο [N. 4735/2020](#) εισήγαγε γραπτές εξετάσεις απόκτησης Πιστοποιητικού Επάρκειας Γνώσεων για την Πολιτογράφηση (ΠΕΓΠ). Οι γραπτές εξετάσεις ακολουθούν το πρότυπο των Πανελλαδικών Εξετάσεων, και τα θέματα των εξετάσεων αντλούνται μέσα από προκαθορισμένη ύλη (πεντακόσιες [500] ερωτήσεις) που περιλαμβάνεται στην Τράπεζα Θεμάτων. Ωστόσο, η [Τράπεζα Θεμάτων](#) δεν είναι κατάλληλα διαμορφωμένη ώστε να εξασφαλιστεί η προσβασιμότητά της σε όλες τις κατηγορίες ΑμεΑ. Για παράδειγμα, άτομα με οπτική αναπηρία δεν έχουν πρόσβαση στις ερωτήσεις και τις απαντήσεις της Τράπεζας Θεμάτων αφού αυτές δημοσιεύονται σε ηλεκτρονική μορφή χωρίς να συνοδεύονται από κάποιο ηχητικό βοήθημα. Επομένως, τα άτομα αυτά δεν μπορούν να προετοιμαστούν αυτόνομα και κατάλληλα για τις εξετάσεις ΠΕΓΠ που αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την πρόσβαση στην πολιτογράφηση και την κτήση ελληνικής ιθαγένειας.

Επιπλέον, δεν υπάρχει καμία πρόβλεψη πρόσβασης στις διαδικασίες πολιτογράφησης για πρόσωπα που έχουν τεθεί σε δικαστική συμπαράσταση, συμπεριλαμβανομένων και ΑμεΑ.

Το αποτέλεσμα είναι να εμποδίζεται η ουσιαστική συμπερίληψη των ΑμεΑ με μεταναστευτική καταγωγή

---

[2] Όπως ίσχυε μέχρι 30/4/2023, και αναδιαμορφώθηκε σε €391 από 1/5/2023, που ανέρχεται σε €4.692 ετησίως.

στην ελληνική κοινωνία και αυτά να αποκλείονται διαχρονικά από δικαιώματα συνδεδεμένα με την ελληνική ιθαγένεια, όπως, για παράδειγμα, το δικαίωμα συμμετοχής στην πολιτική ζωή της χώρας.

**Ο Ε.Κ. είναι τουρκικής καταγωγής και βρίσκεται από το 2002 στην Ελλάδα. Είναι αναγνωρισμένος πολιτικός πρόσφυγας και ΑμεΑ λόγω τυφλότητας. Η Τράπεζα Θεμάτων δεν παρέχεται κατάλληλα προσαρμοσμένη για να έχουν πρόσβαση τα άτομα με τυφλότητα (για παράδειγμα, ακουστική πρόσβαση στις ερωτήσεις και τις απαντήσεις). Επομένως, ο Ε.Κ. εμποδίζεται από το να προετοιμαστεί κατάλληλα για τις εξετάσεις ΠΕΓΠ και να αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια.**

Η πρόβλεψη φορέων πιστοποίησης των απαραίτητων απαλλακτικών εγγράφων για την πρόσβαση στην ελληνική ιθαγένεια για τα ΑμεΑ δεύτερης γενιάς, η εξάλειψη ή, σε κάθε περίπτωση, η προσαρμογή των οικονομικών κριτηρίων για την πολιτογράφηση και η εξασφάλιση της προσβασιμότητας των εξετάσεων πολιτογράφησης κρίνονται απαραίτητες ενέργειες για την αντιμετώπιση των διακρίσεων και συμμορφώνονται με τις επιταγές του ενωσιακού δικαίου. Τόσο με το άρθρο 21 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (ΧΘΔ) που απαγορεύει τις διακρίσεις, μεταξύ άλλων, βάσει ιθαγένειας και αναπηρίας, όσο και με το άρθρο 26, όπως έχει ενσωματωθεί και στο ελληνικό Σύνταγμα (άρθρο 21, παρ. 6), κατά το οποίο τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης οφείλουν να σέβονται το δικαίωμα των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινοτικό βίο. Επιπλέον, και με τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει η ελληνική πολιτεία κυρώνοντας [τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες](#) με τον ν. 4074/2012, και ειδικότερα τα άρθρα 3, 4 και 5 σε συνδυασμό με τα άρθρα 7, 9 και 18.

## **II. Πρόσβαση στο επίδομα αναπηρίας για ΑμεΑ ΠΤΧ**

Ο αποκλεισμός των πολιτών τρίτων χωρών με αναπηρία από τη λήψη του επιδόματος αναπηρίας από τον Οργανισμό Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΟΠΕΚΑ), με μόνη εξαίρεση τους κατόχους άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους και τα μέλη οικογένειας Έλληνα πολίτη ή πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποτελεί διάκριση βάσει ιθαγένειας στην πρόσβαση σε παροχές κοινωνικής ασφάλισης και δημιουργεί ανισότητες μεταξύ πολιτών τρίτων χωρών που διαβιούν νόμιμα στη χώρα.

Σύμφωνα με το άρθρο 18, παρ. 3 του [ν. 5038/2023](#) (Κώδικας Μετανάστευσης) ορίζεται ότι: «3. Το ν.δ. 57/1973 (Α' 149) για την κοινωνική προστασία εφαρμόζεται και στους πολίτες τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα. Το ν.δ. 162/1973 (Α' 227, διόρθωση σφαλμάτων Α' 298), το άρθρο 22 του ν. 2646/1998 (Α' 236), καθώς και οι κανονιστικές αποφάσεις που έχουν εκδοθεί κατ' εξουσιοδότηση αυτών, εφαρμόζονται και στους πολίτες τρίτων χωρών, στους οποίους χορηγείται άδεια δια-

μονής για ανθρωπιστικούς λόγους». Από τη συνδυαστική ανάγνωση των ανωτέρω ρυθμίσεων προκύπτει ότι μόνο οι πολίτες τρίτων χωρών που είναι κάτοχοι άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους είναι δικαιούχοι των κρατικών οικονομικών ενισχύσεων για τα άτομα με αναπηρία. Το ίδιο ακριβώς ορίζει και το από 25/01/2019 υπ' αρ. 09-4785 έγγραφο της Γενικής Διεύθυνσης Παροχών του ΟΠΕΚΑ, αναφέροντας ότι το επίδομα αναπηρίας δικαιούνται αποκλειστικά και μόνο οι πολίτες τρίτων χωρών που είναι κάτοχοι άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους ή τα μέλη οικογένειας Έλληνα πολίτη ή πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σύμφωνα με τα οριζόμενα στην εθνική νομοθεσία, προκύπτει ότι οι κάτοχοι οποιασδήποτε άλλης άδειας διαμονής (για παράδειγμα, άδειας επί μακρόν διαμένοντος ή δεκαετούς διάρκειας) με αναπηρία αποκλείονται από την πρόσβαση στο επίδομα αναπηρίας παρά τη γενική αρχή για ίση πρόσβαση στην κοινωνική προστασία και τις σχετικές δεσμεύσεις που απορρέουν από τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για όσες άδειες προβλέπονται ενωσιακά.<sup>3</sup> Για να εξασφαλίσουν την πρόσβασή τους, οι κάτοχοι οποιασδήποτε άλλης άδειας διαμονής χρειάζεται να μετατρέψουν τον τύπο άδειας που κατέχουν σε άδεια διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους. Η τελευταία είναι βραχείας διάρκειας (ενός έτους) και δεν παρέχει ισχυρές εγγυήσεις διαμονής στους κατόχους της, ενώ αποτρέπει το αίσθημα ασφάλειας και σταθερότητας ενόψει των πολλαπλών ανανεώσεων.

Δεδομένων των ανωτέρω, οι περιοριστικές προϋποθέσεις που εξακολουθούν να θέτουν ο κώδικας μεταναστευσης και ο ΟΠΕΚΑ φαίνεται να αγνοούν πλήρως την κοινωνική πραγματικότητα: ότι, δηλαδή, στην Ελλάδα ζουν εδώ και δεκαετίες άνθρωποι, νόμιμα, κι όμως, δεν δικαιούνται το επίδομα αναπηρίας, όταν αυτό είναι το πλέον απαραίτητο για τη βασική τους διαβίωση. Η υποχρέωση των πολιτών τρίτων χωρών να εκδώσουν άδεια διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους για να λάβουν το επίδομα αναπηρίας αποτελεί διάκριση που προσκρούει στο άρθρο 21 ΧΘΔ<sup>4</sup> ως διάκριση που αφορά την ιθαγένεια και αγνοεί το δικαίωμα κάθε προσώπου που διαμένει νόμιμα σε κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην πρόσβαση σε παροχές κοινωνικής ασφάλειας κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 34 ΧΘΔ.<sup>5</sup>

---

[3] Πχ. άρθρο 152, παρ. 16 του ν. 5038/2021 που προβλέπει ίση μεταχείριση των επί μακρόν διαμενόντων με τους ημεδαπούς στην κοινωνική ασφάλεια και στα βασικά πλεονεκτήματα της κοινωνικής αρωγής και προστασίας, ενσωματώνοντας το άρθρο 11 της Ευρωπαϊκής Οδηγίας 2003/109. Για το ίδιο ζήτημα, βλ. Συνήγορος του Πολίτη, [«Σχόλια και παρατηρήσεις επί του σ/ν του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου «Κώδικας Μετανάστευσης»](#), σελ. 12

[4] Άρθρο 21, ΧΘΔ, Απαγόρευση διακρίσεων: «1. Απαγορεύεται κάθε διάκριση ιδίως λόγω φύλου, φυλής, χρώματος, εθνικής καταγωγής ή κοινωνικής προέλευσης, γενετικών χαρακτηριστικών, γλώσσας, θρησκείας ή πεποιθήσεων, πολιτικών προσημάτων ή κάθε άλλης γνώμης, ιδιότητας μέλους εθνικής μειονότητας, περιουσίας, γέννησης, αναπηρίας, ηλικίας ή γενεπίσιου προσανατολισμού. 2. Εντός του πεδίου εφαρμογής των Συνθηκών και με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεών τους, απαγορεύεται κάθε διάκριση λόγω ιθαγένειας».

[5] Άρθρο 34, ΧΘΔ, Κοινωνική ασφάλιση και κοινωνική αρωγή: «1. Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα πρόσβασης



Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανατροπή του προηγούμενου νομοθετικού καθεστώτος και η θεμελίωση του δικαιώματος στην εργασία για τους πολίτες τρίτων χωρών, κατόχους άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, κατά τα οριζόμενα στο αρ. 134 του ν. 5038/2023, ήταν αναγκαία και απαραίτητη. Όχι μόνο επειδή εξασφαλίζει ένα αξιοπρεπέστερο επίπεδο διαβίωσης λόγω και των χαμηλών επιδομάτων που λαμβάνουν οι μετανάστες ΑμεΑ, αλλά και διότι ενισχύει το αίσθημα αυτονομίας και ορατότητας στην κοινωνία μέσω της συμμετοχής τους στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, η ρύθμιση αυτή συμμορφώνεται και με τις επιταγές του ενωσιακού δικαίου. Σύμφωνα με το άρθρο 21 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (ΧΘΔ), απαγορεύονται οι διακρίσεις, μεταξύ άλλων βάσει ιθαγένειας και αναπηρίας, ενώ σύμφωνα με το άρθρο 26, όπως έχει ενσωματωθεί και στο ελληνικό Σύνταγμα (άρθρο 21, παρ. 6)<sup>6</sup>, τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης οφείλουν να σέβονται το δικαίωμα των ατόμων με ειδικές ανάγκες στην αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινοτικό βίο.<sup>7</sup> Ωστόσο, το γεγονός ότι δεν υπάρχει πρόβλεψη για την αναδρομική ισχύ του αρ. 134 αποτρέπει την πρόσβαση στην αγορά εργασίας σε πολίτες τρίτων χωρών με αναπηρία που ήταν ήδη κάτοχοι άδειας για ανθρωπιστικούς λόγους πριν ο ν. 5038/2023 τεθεί σε ισχύ. Ως εκ τούτου, για να εξασφαλιστεί η πρόσβαση όλων των κατόχων της ίδιας άδειας στα ίδια δικαιώματα, θα πρέπει να προβλεφθεί μέσω μεταβατικής διάταξης η πρόσβαση στην αγορά εργασίας για τους ήδη κατόχους άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 11, παρ. 10 του ν. 5038/2023, οι πολίτες τρίτης χώρας που κατέχουν βεβαίωση ανανέωσης-αλλαγής σκοπού της άδειάς τους σε άδεια για ανθρωπιστικούς λόγους έχουν τα δικαιώματα της άδειας της οποίας την ανανέωση-μεταβολή αιτούνται. Αυτό σημαίνει ότι, μέχρι να λάβουν τον οριστικό τίτλο νόμιμης διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, δεν δύνανται να καταθέσουν αίτηση λήψης του επιδόματος αναπηρίας. Οι υπέρμετρες καθυστερήσεις που παρατηρούνται στην έκδοση αδειών διαμονής επιφέρουν αλυσιδωτά μεγάλες καθυστερήσεις και στην πρόσβαση των ατόμων σε κοινωνικές παροχές όπως αυτή του επιδόματος αναπηρίας. Με τον νέο κώδικα μετανάστευσης, οι άδειες για ανθρωπιστικούς λόγους εκδίδονται από το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, χωρίς, ωστόσο, να υπάρχουν

---

στις παροχές κοινωνικής ασφάλισης και στις κοινωνικές υπηρεσίες που εξασφαλίζουν προστασία σε περιπτώσεις όπως η μητρότητα, η ασθένεια, το εργατικό ατύχημα, η εξάρτηση ή το γήρας καθώς και σε περίπτωση απώλειας της απασχόλησης, σύμφωνα με τους κανόνες που ορίζονται στο δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές. 2. Κάθε πρόσωπο που διαμένει και διακινείται νομίμως εντός της Ένωσης έχει δικαίωμα στις παροχές κοινωνικής ασφάλισης και στα κοινωνικά πλεονεκτήματα, σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης και τις εθνικές νομοθεσίες και πρακτικές».

[6] Άρθρο 21, παρ. 6, Σ: «Τα άτομα με αναπηρίες έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν μέτρων που εξασφαλίζουν την αυτονομία, την επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας».

[7] Άρθρο 26, ΧΘΔ, Ένταξη των ατόμων με αναπηρίες: «Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ατόμων με αναπηρίες να επωφελούνται μέτρων που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινοτικό βίο».

επαρκής ενημέρωση για τους ρυθμούς διεκπεραίωσης των αιτημάτων και δυνατότητα αίτησης επίσευσης, ενώ παρατηρούνται αυξημένες καθυστερήσεις. Όταν πρόκειται για την οικονομική ενίσχυση πολιτών λόγω αναπηρίας, η άμεση χορήγηση άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους που τους εξασφαλίζει την πρόσβαση στο επίδομα είναι καθοριστική για την ποιότητα της ζωής τους.

Λόγω των ανωτέρω, κρίνεται απαραίτητο να πάψει να αποτελεί προϋπόθεση για τη λήψη του επιδόματος αναπηρίας από τον ΟΠΕΚΑ από ΑμεΑ πολίτη τρίτης χώρας η κατοχή άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους. Αντί για αυτό, προτείνονται η αποσύνδεση του τύπου άδειας διαμονής από την πρόσβαση στο επίδομα αναπηρίας και η αναγνώριση του δικαιώματος πρόσβασης σε όποιον κατοικεί νόμιμα στη χώρα με μια απλή πιστοποίηση της αναπηρίας του από τον αρμόδιο φορέα.

**Η Μ.Α., με καταγωγή από την Αλβανία, ζει είκοσι δύο (22) χρόνια νόμιμα στην Ελλάδα και είναι αναγνωρισμένη ως ΑμεΑ. Για να εξασφαλίσει την πρόσβασή της στο επίδομα αναπηρίας, χρειάστηκε να μετατρέψει με αίτησή της τον Ιανουάριο του 2024 την άδεια διαμονής της από άδεια δεκαετούς διάρκειας σε άδεια για ανθρωπιστικούς λόγους. Πέρα από το γεγονός ότι κλήθηκε να μεταβεί σε μια πολύ πιο βραχυπρόθεσμη άδεια, δεν έχει λάβει το επίδομα που δικαιούται ως και τον Ιούνιο του 2024. Ο λόγος; Ενώ έχει καταθέσει αίτηση ανανέωσης της άδειάς της από δεκαετία σε άδεια για ανθρωπιστικούς λόγους, η αίτηση αυτή της παρέχει τα δικαιώματα της άδειας της οποίας ζητάει τη μεταβολή. Επομένως, μέχρι την έκδοση της άδειας για ανθρωπιστικούς λόγους έχει τα δικαιώματα της δεκαετούς άδειας, και είναι αδύνατον να έχει πρόσβαση στο επίδομα. Δεδομένων της υποστελέχωσης των υπηρεσιών και του όγκου των αιτημάτων, παρατηρούνται τεράστιες καθυστερήσεις στα αιτήματα έκδοσης και ανανέωσης αδειών, με την αναμονή να φτάνει ως και τη διετία. Σύμφωνα με τη Μ.Α., τέτοια εμπόδια την κάνουν να αισθάνεται ξένη ακόμα και ύστερα από τόσα χρόνια διαμονής στην Ελλάδα.**

## **Β. Πρόσβαση στην εθνική σύνταξη και σε νομοθετικό καθεστώς για Υπερήλικους ΠΤΧ**

### **Ι. Πρόσβαση στην εθνική σύνταξη για Υπερήλικους ΠΤΧ**

Σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία (ν. 4387/2016), οι μετανάστες, όπως και οι Έλληνες πολίτες, για να λάβουν το πλήρες ποσό της εθνικής σύνταξης (384 ευρώ), πρέπει να έχουν συμπληρώσει τουλάχιστον είκοσι (20) έτη ασφάλισης καθώς και σαράντα (40) χρόνια μόνιμης και νόμιμης διαμονής στην Ελλάδα. Όσοι και όσες αδυνατούν να αποδείξουν σαράντα χρόνια μόνιμης διαμονής, λαμβάνουν μειωμένη σύνταξη με αναλογία 1/40, για κάθε έτος που υπολείπεται. Για παράδειγμα, αν κάποιος διαμένει μόνιμα στη χώρα επί τριάντα έτη και εργαζόταν διαρκώς, δικαιούται μειωμένη σύνταξη κατά 10/40, εφόσον δέκα είναι τα

έτη νόμιμης διαμονής που υπολείπονται έως τη συμπλήρωση των σαράντα ετών διαμονής. Η μόνιμη και νόμιμη διαμονή για τους πολίτες χωρών εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης αποδεικνύεται με βάση τις άδειες διαμονής. Δεδομένου ότι η πρώτη συντονισμένη διαδικασία νομιμοποίησης ξεκίνησε το 1998 σύμφωνα με τα Προεδρικά Διατάγματα [358/1997](#) και [359/1997](#), μια μεγάλη μερίδα πολιτών χωρών εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης που είναι πλέον σε ηλικία συνταξιοδότησης αδυνατεί να αποδείξει τα σαράντα χρόνια συνεχούς νόμιμης διαμονής. Επιπλέον, εξαιτίας θεσμικών κενών ή δυσλειτουργιών της δημόσιας διοίκησης, οι μετανάστες στην Ελλάδα πολύ εύκολα μπορούν να εκπέσουν του νόμιμου καθεστώτος διαμονής.

Ήδη από τον Αύγουστο του 2019 το G2RED έχει καταθέσει Αναφορά στον Συνήγορο του Πολίτη καλώντας τον να παρέμβει σχετικά με την έλλειψη ισότιμης πρόσβασης στην εθνική σύνταξη για υπερήλικους μετανάστες. Με [απάντησή](#) του τον Φεβρουάριο του 2020 ο Συνήγορος του Πολίτη επισήμανε ότι «το κριτήριο των ετών διαμονής είναι ξένο προς το ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα», καθώς η εθνική σύνταξη είναι μία ασφαλιστική παροχή, η χορήγηση της οποίας γίνεται βάσει της προηγούμενης ασφάλισης, και όχι βάσει της κατοικίας στο ελληνικό κράτος-κράτος απονομής. Ταυτόχρονα, η μείωση της εθνικής σύνταξης βάσει ετών διαμονής οδηγεί σε πολύ μεγάλες ανισότητες μεταξύ ασφαλισμένων με τον ίδιο χρόνο ασφάλισης και τις ίδιες συντάξιμες αποδοχές. Το ίδιο ζήτημα έχει αναδειχθεί από το G2RED ενώπιον και της Επιτροπής του ΟΗΕ για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων με [κοινή αναφορά](#) με τη HIAS Greece.

Η έλλειψη ισότιμης πρόσβασης στην εθνική σύνταξη για υπερήλικους ΠΤΧ προσκρούει στο ενωσιακό δίκαιο, και πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο 21 που απαγορεύει τις διακρίσεις, μεταξύ άλλων, βάσει ιθαγένειας, καθώς και στο άρθρο 25 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (ΧΘΔ), στο οποίο ορίζεται ότι: «Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ηλικιωμένων προσώπων να διάγουν αξιοπρεπή και ανεξάρτητη ζωή και να συμμετέχουν στον κοινωνικό και πολιτιστικό βίο».

Με την [77446/2022 ΚΥΑ](#) ορίστηκε νέος τρόπος υπολογισμού της εθνικής σύνταξης ομογενών που προέρχονται από την Αλβανία και την πρώην Σοβιετική Ένωση, μειώνοντας για αυτούς τα απαιτούμενα χρόνια νόμιμης διαμονής από σαράντα σε τριάντα. Είναι προφανές ότι η συγκεκριμένη πρόβλεψη δεν καταργεί τη διάκριση, αλλά τη δικαιώνει, αφενός, επειδή δεν αφορά το σύνολο των πολιτών τρίτων χωρών, δημιουργώντας μία ακόμα υποκατηγορία και δύο ταχύτητες στον υπολογισμό της Εθνικής Σύνταξης για τους αλλοδαπούς, και αφετέρου, διότι η μείωση στα τριάντα χρόνια δεν αρκεί για τους περισσότερους από τους ομογενείς καθώς το Ειδικό Δελτίο Ταυτότητας Ομογενούς (ΕΔΤΟ) θεσμοθετήθηκε το 1998, δηλαδή είκοσι έξι χρόνια πριν.

Δεδομένων των ανωτέρω, η επιπλέον προϋπόθεση των σαράντα ή τριάντα ετών νόμιμης διαμονής, πέραν των ετών ασφάλισης, πρέπει να καταργηθεί λαμβάνοντας υπόψη το νομικό κενό της δεκαετίας του '90 αλλά και των ύστερων θεσμικών ζητημάτων στη διατήρηση νόμιμης διαμονής στη χώρα. Κι αυτό θα πρέ-

πει να γίνει άμεσα, διότι το ισχύον καθεστώς συνιστά άνιση μεταχείριση μεταξύ συνταξιούχων που έχουν καταβάλει ίσες εισφορές στο ασφαλιστικό σύστημα.

## **II. Πρόσβαση σε νομοθετικό καθεστώς για υπερήλικους ΠΤΧ**

Ως προς την πρόσβαση των υπερήλικων πολιτών τρίτων χωρών σε νόμιμο καθεστώς, παρατηρείται νομοθετικό κενό. Είναι πολλές οι περιπτώσεις των πολιτών τρίτων χωρών άνω των 67 ετών, οι οποίοι, ενώ ζούσαν νόμιμα στη χώρα, αδυνατούν πλέον να ανανεώσουν την άδεια διαμονής τους. Η άδεια διαμονής που προβλέπεται στο άρθρο 163, παρ. 8 του ν. 5038/2023, δηλαδή η άδεια διαμονής ως «οικονομικά ανεξάρτητο άτομο», φαίνεται ίσως η καταλληλότερη από τις προβλεπόμενες για τους υπερήλικους μετανάστες. Στην πραγματικότητα, όμως, η απόκτηση της συγκεκριμένης άδειας διαμονής προϋποθέτει επαρκείς πόρους διαβίωσης, τους οποίους μεγάλη μερίδα πολιτών τρίτων χωρών, και ειδικότερα, οι άνω των 67 ετών, αδυνατεί να αποδείξει.

Η αδυναμία αυτή απορρέει από την αδυναμία συνταξιοδότησής τους λόγω των ιδιαίτερα αυστηρών προϋποθέσεων της ελληνικής έννομης τάξης. Λαμβάνοντας, μάλιστα, υπόψη τα ποσοστά απασχολούμενων στην Ελλάδα μέσω [αδήλωτης εργασίας](#), τα οποία παρουσιάζουν ελλείψεις στην καταγραφή, μπορούμε να αντιληφθούμε το μέγεθος της αδήλωτης εργασίας στις μεταναστευτικές κοινότητες, που βρίσκονται σε ευάλωτη θέση και για τις οποίες δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία. Η απασχόληση μέσω αδήλωτης εργασίας αποτελεί βασικό εμπόδιο στη συνταξιοδότηση των μεταναστών, η οποία, όπως αναπύχθηκε παραπάνω, είναι συνδεδεμένη με το ύψος των ενσήμων τους και τα χρόνια νόμιμης διαμονής τους στη χώρα, άρα και στη διατήρηση του νόμιμου καθεστώτος τους.

Επιπλέον, το γεγονός ότι η μόνη δικλείδα νομιμοποίησης έπειτα από μακρόχρονη διαμονή στην Ελλάδα είναι η άδεια διαμονής για εξαιρετικούς λόγους, η οποία μάλιστα χορηγείται άπαξ, όπως ορίζεται στο άρθρο 134, παρ. 5 του ν. 5038/2023, αποτελεί έναν ακόμα λόγο αποκλεισμού των υπερηλικών από τη νόμιμη διαμονή. Εξαιτίας των θεσμικών κενών (για παράδειγμα, έλλειψη ρυθμίσεων για την πρόσβαση σε νόμιμο καθεστώς προσαρμοσμένων στις ανάγκες του μεταναστευτικού πληθυσμού και των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών της χώρας) αλλά και των δυσλειτουργιών της δημόσιας διοίκησης (για παράδειγμα, καθυστερήσεις), οι μετανάστες στην Ελλάδα πολύ εύκολα μπορούν να εκπέσουν του νόμιμου καθεστώτος διαμονής. Στο πλαίσιο αυτό, πολλοί αναγκάστηκαν κατά το παρελθόν να λάβουν άδεια διαμονής για εξαιρετικούς λόγους, εφόσον αδυνατούσαν να ανανεώσουν την άδεια διαμονής τους, για παράδειγμα, λόγω έλλειψης του απαιτούμενου αριθμού ενσήμων. Επομένως, οι ίδιοι πολίτες, ως υπερήλικοι πλέον, δεν έχουν το δικαίωμα να διατηρήσουν το νόμιμο καθεστώς τους μέσω της άδειας διαμονής για εξαιρετικούς λόγους, ακόμα και μετά τη μακρόχρονη διαμονή τους στη χώρα.

Η θετική αλλαγή που έφερε ο νέος κώδικας μετανάστευσης, δίνοντας τη δυνατότητα στους κατόχους άδειας διαμονής δεκαετούς διάρκειας να την ανανεώσουν σε επί μακρόν, βάσει του άρθρου 161, παρ.

3 του ν. 5038/2023, δεν έλυσε το πρόβλημα των περισσότερων υπερηλίκων, αφού δεν είναι όλοι κάτοχοι άδειας διαμονής δεκαετούς διάρκειας. Στο σημείο αυτό αξίζει να επισημανθεί ότι, σύμφωνα με τον προϊσχύσαντα κώδικα μετανάστευσης, δεν προβλεπόταν η έκδοση άδειας διαμονής δεκαετούς διάρκειας. Επομένως, από την 01/06/2014, ημερομηνία έναρξης ισχύος του ν. 4251/2014, έως την 01/04/2024, ημερομηνία έναρξης ισχύος του νέου μεταναστευτικού κώδικα, ν. 5038/2023, δηλαδή για δέκα συνεχή έτη, κανένας πολίτης τρίτης χώρας δεν μπορούσε να αποκτήσει άδεια διαμονής δεκαετούς διάρκειας, εκτός αυτών που ήταν κάτοχοι διαμονής αόριστης διάρκειας και όφειλαν να την αντικαταστήσουν με την άδεια δεκαετίας μετά την κατάργηση της αόριστης με τον ν. 4251/2014.

Συνεπακόλουθα, οι υπερήλικοι μετανάστες, κάτοικοι της ελληνικής επικράτειας έπειτα από μακρόχρονη νόμιμη διαμονή στη χώρα, έρχονται ξαφνικά αντιμέτωποι με την αδυναμία συνέχισης της νόμιμης διαμονής τους και, ως εκ τούτου, καλούνται να επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους, η οποία στις περισσότερες περιπτώσεις φαντάζει ξένη προς τους ίδιους.

Τα ως άνω συνηγορούν στην ύπαρξη νομοθετικού κενού ως προς τη διατήρηση του νόμιμου καθεστώτος των υπερηλίκων, γεγονός που όχι μόνο εμποδίζει τη συνέχιση της παραμονής τους στη χώρα, στην οποία ζουν και εργάζονται το μεγαλύτερο ίσως μέρος της ζωής τους, αλλά και τη διατήρηση ενός σταθερού και αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσής τους. Το κενό αυτό προσκρούει στις επιταγές του ενωσιακού δικαίου. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 25 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (ΧΘΔ): «Η Ένωση αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ηλικιωμένων προσώπων να διάγουν αξιοπρεπή και ανεξάρτητη ζωή και να συμμετέχουν στον κοινωνικό και πολιτιστικό βίο». Ωστόσο, στην Ελλάδα, ενόψει της έλλειψης ειδικά διαμορφωμένου νομοθετικού καθεστώτος για τους υπερηλικούς μετανάστες, οι ίδιοι συχνά καλούνται να αναζητήσουν νόμιμη εργασία για τη συνέχιση της νόμιμης διαμονής τους, πράγμα που αποδεικνύεται αδύνατο λόγω της προχωρημένης ηλικίας τους αλλά και των πρακτικών αδήλωτης εργασίας στη χώρα. Η απαίτηση από υπερήλικο πολίτη τρίτης χώρας με προηγούμενη νόμιμη διαμονή στη χώρα να εξασφαλίσει τη συνέχιση αυτής μέσω της απασχόλησής του κάθε άλλο παρά θεμιτή κρίνεται για ένα ευνομούμενο κράτος δικαίου που σέβεται τις αρχές οι οποίες αναγνωρίζονται και από το ευρωπαϊκό δίκαιο.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, κρίνεται σκόπιμη η προσθήκη μιας νέας διάταξης στον κώδικα μετανάστευσης σχετικά με το νόμιμο καθεστώς των υπερηλίκων, ώστε να ληφθούν υπόψη οι ιδιαίτερες συνθήκες της υπερηλικότητας (για παράδειγμα, ζητήματα υγείας, αδυναμίας εργασίας) και το γεγονός ότι οι περισσότεροι υπερήλικοι ΠΤΧ αδυνατούν να εξασφαλίσουν πρόσβαση στη σύνταξη, άρα και στην προβλεπόμενη άδεια διαμονής, ως οικονομικά ανεξάρτητα άτομα. Η αποσύνδεση της πρόσβασης στη σύνταξη από την πρόσβαση σε άδεια διαμονής για τους υπερηλικούς, με την πρόβλεψη ειδικής κατηγορίας δικαιούχων άδειας διαμονής για εξαιρετικούς λόγους για όσους είχαν μακρόχρονη νόμιμη διαμονή στο παρελθόν, όπως ίσχυε και βάσει του άρθρου 44, παρ. 2 του ν. 3386/2005 που καταργήθηκε

με το άρθρο 139 του ν. 4251/2014, θα μπορούσε να καλύψει το εν λόγω κενό και να εξασφαλίσει στους υπεργολάβους τη συνέχιση της νόμιμης διαμονής τους. Με αυτόν τον τρόπο, θα εξασφαλιστεί και το αίσθημα ασφάλειας δικαίου για όσους έχουν ζήσει, έχουν εργαστεί και έχουν δημιουργήσει ισχυρούς βιοτικούς δεσμούς με τη χώρα.

**Η Χ.Π. είναι 71 ετών, με καταγωγή από την Ουκρανία, και κάτοικος Ελλάδας από το 1995, δηλαδή τριάντα χρόνια. Δεν έχει πρόσβαση σε σταθερό καθεστώς, ούτε στη σύνταξη, καθώς συγκεντρώνει λίγα έτη έσοδα και όχι τα απαιτούμενα σαράντα χρόνια νόμιμης διαμονής. Λόγω της ηλικίας της, δεν μπορεί να δουλέψει. Η διατήρηση του καθεστώτος παραμονής της στην Ελλάδα βρίσκεται στον αέρα. Σύμφωνα με το ιστορικό της, η Χ.Π. έλαβε άπαξ άδεια διαμονής για εξαιρετικούς λόγους κατά τις διατυπώσεις του νόμου. Με τη λήξη της άδειας διαμονής αυτής και εφόσον δεν λαμβάνει σύνταξη και δεν μπορεί να εργαστεί λόγω ηλικίας, δεν μπορεί να μεταπηδήσει σε οποιαδήποτε άλλη άδεια διαμονής. Κατά την περίοδο που είχε τη δυνατότητα να εργαστεί, δεν ασφαλιζόταν πλήρως ώστε να διαμορφώσει συνταξιοδοτική ικανότητα, με αποτέλεσμα να μη συγκεντρώνει τα απαραίτητα έτη για την εθνική σύνταξη. Επιπλέον, ακόμα και να τα συγκεντρώνε, η προϋπόθεση της τεσσαρακονταετίας την εμποδίζει από την πρόσβαση στην πλήρη σύνταξη. Εφόσον δεν είναι οικονομικά ανεξάρτητη, δεν μπορεί να ανανεώσει σε άδεια διαμονής οικονομικά ανεξάρτητου ατόμου, ούτε σε κάποια άδεια διαμονής για εργασία. Η υπόθεση της Χ.Π. αναδεικνύει το νομικό κενό ως προς την ανανέωση άδειας διαμονής υπεργολάβων πολιτών τρίτων χωρών.**

### **Γ. Ευρήματα από το ευρωπαϊκό πλαίσιο**

Με στόχο μια πρώτη χαρτογράφηση των ανωτέρω ζητημάτων σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, την ανάδειξη καλών πρακτικών και την ενίσχυση των δράσεων συνηγορίας σε εθνικό αλλά και ευρωπαϊκό επίπεδο, ετοιμάσαμε ένα στοχευμένο ερωτηματολόγιο σχετικά με ζητήματα ιθαγένειας και κοινωνικών δικαιωμάτων για τους μετανάστες με αναπηρία και τους ηλικιωμένους στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ενώ οι απαντήσεις<sup>8</sup> που συλλέξαμε υπογραμμίζουν τα κενά στον νόμο και στη διοικητική πρακτική και σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η μειωμένη ανταπόκριση και η έλλειψη λεπτομερών απαντήσεων φανερώνουν τα κενά και τις ελλείψεις που υπάρχουν στις ΟΚοιΠ ως προς τη γνώση και την ενασχόληση με τα ζητήματα αυτά όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και συνολικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

---

[8] Οι απαντήσεις βασίζονται σε ειδικά διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο που απεστάλη σε μέλη της ευρωπαϊκής ΚιΠ και βασίζεται στην τεχνογνωσία τους, και όχι σε έρευνα που διενεργήθηκε από το Generation 2.0 RED.

Στη Φινλανδία το αναπηρικό επίδομα είναι προσβάσιμο στους κατόχους άδειας διαμονής σε ισχύ και με εγγραφή στη δημοτική αρχή. Ωστόσο, η έλλειψη ενημέρωσης και τα γλωσσικά εμπόδια καθιστούν δύσκολη την πλοήγηση του φινλανδικού συστήματος. Ως προς τη σύνδεση των προβλημάτων υγείας και της πρόσβασης σε νόμιμο καθεστώς, άτομα που δεν είναι σε θέση να εγκαταλείψουν τη χώρα ή να απελαθούν λόγω προβλημάτων υγείας έχουν πρόσβαση σε προσωρινή άδεια διαμονής. Ως προς την πρόσβαση στην ιθαγένεια, οι αυστηρές γλωσσικές απαιτήσεις και οι απαιτητικές διαδικασίες αποτρέπουν πολλούς από το να διεκδικήσουν την πρόσβαση στη φινλανδική ιθαγένεια, χωρίς να υπάρχουν διευκολύνσεις για ηλικιωμένους ή άτομα με αναπηρία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα άτομα που ζουν στη χώρα για πάνω από δέκα με είκοσι χρόνια να παραμένουν με μόνιμη άδεια διαμονής αντί να υποβάλλουν αίτηση για ιθαγένεια.

Στη Μάλτα οι παροχές αναπηρίας είναι προσβάσιμες μέσω διάφορων αδειών. Ωστόσο, οι ενδιαφερόμενοι αντιμετωπίζουν προκλήσεις στην κατανόηση των προϋποθέσεων και εμπόδια λόγω έλλειψης υπηρεσιών διερμνεύσεως. Εξαιρετικά δύσκολη είναι η πρόσβαση στη σύνταξη ανεξαρτήτως καθεστώτος. Άτομα με χρόνιες παθήσεις και ηλικιωμένα άτομα έχουν πρόσβαση στην προσωρινή ανθρωπιστική προστασία που παρέχει πρόσβαση σε κοινωνικές παροχές, υγειονομική περίθαλψη και εργασιακή υποστήριξη. Οι καθυστερήσεις στη διεκπεραίωση των αιτημάτων, ωστόσο, είναι σημαντικές, ενώ δεν παρέχεται κάποιο έγγραφο κατά τη διάρκεια της περιόδου αναμονής. Η απόκτηση ιθαγένειας είναι δύσκολη για όλους τους ΠΤΧ, χωρίς ειδικές διατάξεις για τις ευάλωτες ομάδες. Μολαταύτα, δεν υπάρχουν οικονομικές προϋποθέσεις για την πρόσβαση στην ιθαγένεια.

Στη Ρουμανία οι μετανάστες έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, αλλά αντιμετωπίζουν εμπόδια στην πρόσβασή τους στο επίδομα αναπηρίας και σε συνταξιοδοτικές παροχές. Ως προς την πρόσβαση στην ιθαγένεια, δεν υπάρχουν ειδικά μέτρα για τα ΑμεΑ και τους ηλικιωμένους, αλλά τα οικονομικά κριτήρια δεν αποτελούν εμπόδιο.

Στη Σουηδία για το επίδομα αναπηρίας απαιτείται μόνιμη άδεια διαμονής, καθεστώς πρόσφυγα ή επικουρική προστασία. Για τους ανηλίκους, το καθεστώς νόμιμης διαμονής των γονέων μπορεί να επηρεάσει την πρόσβαση του τέκνου στο επίδομα αναπηρίας. Επιπλέον, η γραφειοκρατία, η έλλειψη πληροφόρησης, η ανεπαρκής κατάρτιση των υπηρεσιών και η ασυνεπής εφαρμογή του πλαισίου οδηγούν σε εμπόδια στην πρόσβαση. Για την πρόσβαση στη σύνταξη, απαιτείται μόνιμη διαμονή, καθεστώς πρόσφυγα ή επικουρική προστασία και τουλάχιστον τρία έτη διαμονής πριν από την ηλικία συνταξιοδότησης (τα 65 έτη). Το ποσό της σύνταξης εξαρτάται από τα συνολικά έτη διαμονής και εργασίας στη Σουηδία.

Η Σουηδία χορηγεί άδειες διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους σε άτομα με αναπηρία και ηλικιωμένους. Ωστόσο, οι αιτούντες συχνά αντιμετωπίζουν πολύπλοκες γραφειοκρατικές διαδικασίες, ασυνεπή εφαρμο-

γή του ισχύοντος πλαισίου, ανεπαρκείς υπηρεσίες υποστήριξης, γλωσσικά εμπόδια, έλλειψη ενημέρωσης και μεγάλους χρόνους διεκπεραίωσης, που προκαλούν καθυστερήσεις και άγχος, ενώ αυξάνουν και τις πιθανότητες απόρριψης. Ως προς την πρόσβαση στην ιθαγένεια, το σουηδικό νομικό πλαίσιο προσφέρει απαλλαγές και διευκολύνσεις ως προς τις γλωσσικές απαιτήσεις και την πολιτική αγωγή για τα ΑμεΑ και τους ηλικιωμένους, καθώς και υπηρεσίες υποστήριξης κατά την αίτηση. Επίσης, η αξιολόγηση της κοινωνικής ένταξης και της οικονομικής αυτονομίας είναι επιεικέστερη. Ωστόσο, η επιδοτούμενη απασχόληση δεν αναγνωρίζεται ως εισόδημα που προσμετράται στα ισχύοντα οικονομικά κριτήρια, γεγονός το οποίο πλήττει πολλά ΑμεΑ που εργάζονται μέσω επιδοτούμενων προγραμμάτων.

Στην Κύπρο και την Ισπανία δεν καταγράφηκαν συγκεκριμένες πολιτικές για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στην ιθαγένεια και στα κοινωνικά δικαιώματα για τους ηλικιωμένους μετανάστες και τους μετανάστες με αναπηρία, ενώ αναφέρθηκε ότι τα ζητήματα αυτά δεν λαμβάνουν τη δέουσα προσοχή στις χώρες αυτές.

Η παρούσα περίληψη υπογραμμίζει κοινές προκλήσεις, όπως οι καθυστερήσεις, η γραφειοκρατική πολυπλοκότητα και η ανεπαρκής υποστήριξη ως προς την πρόσβαση στα κοινωνικά δικαιώματα και στην ιθαγένεια για τα ΑμεΑ και τους ηλικιωμένους ΠΤΧ σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι περισσότερες χώρες, βάσει των απαντήσεων, δεν διαθέτουν ειδικά μέτρα για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στην ιθαγένεια και στα κοινωνικά δικαιώματα για τους ηλικιωμένους μετανάστες και τους μετανάστες με αναπηρία, ενώ σε ορισμένες η πρόσβαση είναι απολύτως αδύνατη. Ιδιαίτερα ως προς τις διαδικασίες πολιτογράφησης, οι απαιτήσεις γλωσσομάθειας και οι πολύπλοκες διαδικασίες θέτουν σημαντικά εμπόδια. Τα οικονομικά κριτήρια (για παράδειγμα, όρια εισοδήματος ή συντάξεις) συχνά αποκλείουν αυτές τις ομάδες λόγω των περιορισμένων οικονομικών τους μέσων. Λόγω όσων προαναφέρθηκαν, είναι εμφανής η ανάγκη για συστηματικές μεταρρυθμίσεις σε όλες τις χώρες που συμμετείχαν στην έρευνα, τόσο σε νομοθετικό όσο και σε διοικητικό επίπεδο.

### **Δ. Προτάσεις**

Βάσει των ως άνω ευρημάτων, παρατίθενται προτάσεις για τη βελτίωση του εθνικού νομοθετικού πλαισίου και της διοικητικής πρακτικής ως προς την πρόσβαση των ΑμεΑ και ηλικιωμένων ΠΤΧ στην ιθαγένεια και στα κοινωνικά δικαιώματα. Οι προτάσεις αυτές ευελπιστούν να συμβάλουν στην προστασία των προσώπων αυτών από τις κοινωνικές διακρίσεις και στην ευθυγράμμιση του εθνικού πλαισίου με τα ευρωπαϊκά δικαιώματα και αξίες.

### **Α. Πρόσβαση στα κοινωνικά δικαιώματα και στην ιθαγένεια για ΑμεΑ ΠΤΧ**

#### **Ι. Πρόσβαση στην ιθαγένεια για ΑμεΑ ΠΤΧ**

- Άμεση έκδοση υπουργικής απόφασης (ΥΑ) που θα προβλέπει φορείς πιστοποίησης των απαραίτητων



απαλλακτικών εγγράφων για την πρόσβαση στην ελληνική ιθαγένεια για τα ΑμεΑ δεύτερης γενιάς. Εισαγωγή στον νόμο των απαραίτητων μεταβατικών διατάξεων για ενήλικα ΑμεΑ δεύτερης γενιάς που έχουν ξεπεράσει το απώτατο ηλικιακό όριο, όσο υπάρχει το διοικητικό κενό.

- Εξάλειψη ή, σε κάθε περίπτωση, προσαρμογή των οικονομικών κριτηρίων για την πολιτογράφηση των ΑμεΑ, λαμβάνοντας υπόψη το ύψος του επιδόματος αναπηρίας.
- Εξασφάλιση της προσβασιμότητας των εξετάσεων πολιτογράφησης για όλες τις κατηγορίες ΑμεΑ μέσω της κατάλληλης διαμόρφωσης της Τράπεζας Θεμάτων με τη χρήση ηχητικών βοηθημάτων ή άλλων τεχνολογιών.
- Ειδική πρόβλεψη για την πρόσβαση στις διαδικασίες πολιτογράφησης για πρόσωπα που έχουν τεθεί σε δικαστική συμπαράσταση, συμπεριλαμβανομένων και ΑμεΑ.
- Καθιέρωση διαδικασίας εποπτείας και αναφοράς προόδου της προσβασιμότητας της διαδικασίας πολιτογράφησης, με τη συμμετοχή φορέων όπως η Ε.Σ.Α.μεΑ. και άλλων σχετικών οργανώσεων.
- Ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση των αξιολογητών/βαθμολογητών/επιτηρητών σχετικά με τα δικαιώματα και τις ανάγκες των εξεταζόμενων ΑμεΑ.

## **II. Πρόσβαση στο επίδομα αναπηρίας για ΑμεΑ ΠΤΧ**

- Αποσύνδεση του τύπου άδειας διαμονής από την πρόσβαση στο επίδομα αναπηρίας. Αναγνώριση του δικαιώματος πρόσβασης σε όποιον κατοικεί νόμιμα στη χώρα με μια απλή πιστοποίηση της αναπηρίας του από τον αρμόδιο φορέα.
- Αναδρομική ισχύς της διάταξης υπ' αρ. 134 του ν. 5038/2023 για την πρόσβαση στην αγορά εργασίας για άτομα με αναπηρία που ήταν ήδη κάτοχοι άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους πριν από την ψήφιση του νέου Μεταναστευτικού Κώδικα.

## **B. Πρόσβαση στην εθνική σύνταξη και σε νομοθετικό καθεστώς για υπερέλικους ΠΤΧ**

### **I. Πρόσβαση στην εθνική σύνταξη για υπερέλικους ΠΤΧ**

- Καθολική κατάργηση της προϋπόθεσης των σαράντα ή τριάντα ετών νόμιμης διαμονής, πέραν των ετών ασφάλισης, με στόχο την εξασφάλιση ίσης μεταχείρισης μεταξύ συνταξιούχων που έχουν καταβάλει ίσες εισφορές στο ασφαλιστικό σύστημα.
- Επικουρικά, εφαρμογή μεταβατικής ρύθμισης μέχρι την κατάργηση της προϋπόθεσης νόμιμης διαμονής, που θα προβλέπει μειωμένα έτη νόμιμης διαμονής με γνώμονα την πρώτη διαδικασία νομιμοποίησης (1998).

### **II. Πρόσβαση σε νομοθετικό καθεστώς για υπερέλικους ΠΤΧ**

- Εισαγωγή ειδικής διάταξης στον Κώδικα Μετανάστευσης που θα προβλέπει άδεια διαμονής για υπερέ-

λικους ΠΤΧ με μακρόχρονη διαμονή στη χώρα ανεξαρτήτως τρέχουσας ικανότητας απόδειξης επαρκών πόρων.

- Απλούστευση των διαδικασιών ανανέωσης για υπερχλίκους (προτεραιότητα αιτήσεων, απλούστευση απαιτούμενων δικαιολογητικών, υποστήριξη μέσω των υπηρεσιών), λαμβάνοντας υπόψη ζητήματα υγείας, ηλικίας και δυσκολίας πρόσβασης στην απασχόληση.

### **Γ. Γενικές Προτάσεις**

- Ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των εμπλεκόμενων υπηρεσιών της δημόσιας διοίκησης με επιπλέον πόρους, κατάρτιση και προσωπικό.
- Επιτάχυνση της διαδικασίας έκδοσης και ανανέωσης αδειών διαμονής ειδικά για ΑμεΑ και υπερχλίκους ΠΤΧ, καθώς επηρεάζεται η πρόσβασή τους σε κοινωνικές παροχές.
- Ενίσχυση των μηχανισμών ενημέρωσης και υποστήριξης των ΑμεΑ και υπερχλικών ΠΤΧ ώστε να γνωρίζουν τα δικαιώματά τους και τις διαδικασίες που πρέπει να ακολουθήσουν για την πρόσβαση στην ιθαγένεια και στα κοινωνικά δικαιώματα, καθώς και την πρόσβαση και διατήρηση του νομικού τους καθεστώτος.



Αθήνα, Ιανουάριος 2025

© 2025, **Generation 2.0 for Rights, Equality & Diversity**

**ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ** αυστηρά η αναδημοσίευση, η ολική, μερική ή περιληπτική αναπαραγωγή, η κατά παράφραση ή διασκευή του περιεχομένου της έρευνας αυτής με οποιονδήποτε τρόπο (ηλεκτρονικό, μηχανικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο), χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του **Generation 2.0 for Rights, Equality & Diversity**.

**Αυτοέκδοση**

info@g2red.org

Επιμέλεια/Διόρθωση: Δημήτρης Λυμπερόπουλος

Γραφιστικός σχεδιασμός: Διονύσης Ανδριανόπουλος





# Generation 2.0

For Rights, Equality & Diversity